

УДК 658.15

DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2018-5-30>

Петренко В.А.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки,
управління та адміністрування
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

Гурбик Ю.Ю.

кандидат наук з державного управління,
старший викладач кафедри економіки,
управління та адміністрування
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

Сальнікова М.В.

викладач-стажист кафедри економіки,
управління та адміністрування
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА»

У статті розкрито сутність та зміст фінансової діяльності підприємства на основі аналізу понять, які її утворюють – «фінанси» та «фінанси підприємств». Визначено, що сутність та зміст поняття «фінанси» розглядається науковцями з різних точок зору, насамперед як історична, економічна та матеріальна категорія та запропоновано узагальнююче визначення цього поняття. Виявлено, що багато вітчизняних дослідників в процесі визначення терміну «фінанси підприємств» використовують системний підхід. Здійснено аналіз існуючих теоретичних підходів вітчизняних вчених стосовно розуміння та тлумачення поняття «фінансова діяльність підприємства». Розглянуто мету та основні завдання, які постають в процесі здійснення фінансової діяльності на підприємстві.

Ключові слова: економічні відносини, фінанси, фінанси підприємств, фонди грошових коштів, фінансова діяльність підприємств.

В статье раскрыта сущность и содержание финансовой деятельности предприятия на основе анализа понятий, которые ее образуют – «финансы» и «финансы предприятий». Определено, что сущность и содержание понятия «финансы» рассматривается учеными с разных точек зрения, прежде всего как историческая, экономическая и материальная категория и предложено

обобщающее определение этого понятия. Выявлено, что многие отечественные исследователи в процессе определения термина «финансы предприятий» используют системный подход. Осуществлен анализ существующих теоретических подходов отечественных ученых относительно понимания и толкования понятия «финансовая деятельность предприятия». Рассмотрены цели и основные задачи, которые возникают в процессе осуществления финансовой деятельности на предприятии.

Ключевые слова: экономические отношения, финансы, финансы предприятий, фонды денежных средств, финансовая деятельность предприятий.

The article provides a thorough theoretical analysis of the interpretation of the concept of "financial activity of enterprises" in the transformational conditions of entrepreneurship development in Ukraine. The essence and content of the financial activity of the enterprise are analysed on the basis of analysis of the concepts that make up it – "finance" and "corporate finances". The general definition of "finance" is proposed, namely, the product of the existence of a political organization of society and commodity-money relations, characterized as a set of economic relations that arise between the state, individuals, and legal entities regarding the formation, distribution, and use of funds for the purpose of creation of financial resources for the development of society. It is revealed that most domestic researchers use the systematic approach in the process of interpreting the scientific definition of "corporate finances", that is, they consider the enterprise finances as an integral "structure", which consists of autonomous interconnected elements or subsystems. The analysis of existing theoretical approaches of domestic scientists concerning the understanding and interpretation of the concept of "financial activity of the enterprise" is analysed and it is determined that among the domestic scientists a widespread approach is the consideration of the term "financial activity of the enterprise" in a broad and narrow sense. In a broad sense, under the financial activity of the enterprise, scientists understand a set of functional tasks performed by the financial services of the enterprise and associated with financing, investment activities, and financial support of the operating entity. In the narrow sense, financial activity is seen as a process of financing the enterprise. The purpose and main tasks, which appear in the process of carrying out financial activity at the enterprise, are considered. A thorough theoretical analysis of the interpretation of the financial activity of the enterprise showed that the essence and content of the concept of "finance" are viewed from different perspectives by domestic scientists, primarily as a historical, economic, and material category. Therefore, we propose a general definition of this concept, namely, finance is a product of the existence of a political organization of society and commodity-money relations, characterized as a set of economic relations that arise between the state, individuals, and legal entities regarding the formation, distribution, and use of funds for the purpose of creation of financial resources for the development of society. Also, the article reveals that many domestic researchers in the process of defining the term "corporate finances" rely on the application of a systematic approach, that is, they consider the finances of the enterprise as an integral "structure", which consists of interconnected elements. The study of the essence of the concept "financial activity of the enterprise" showed that this scientific category is theoretically and methodologically debatable in domestic science because the financial activity is a polyaspect concept used in economic science, management, and in many fields of law. Therefore, in the article, the consideration of the interpretation of the concept of "financial activity of the enterprise" is carried out in two aspects: legal and economic and managerial.

Keywords: economic relations, finance, corporate finance, monetary funds, financial activity of enterprises.

Постановка проблеми. Сьогодні розвиток підприємств практично неможливий без ефективної фінансової діяльності, яка забезпечує створення сприятливого внутрішнього середовища для досягнення ними поставлених цілей та завдань в трансформаційних умовах розвитку підприємництва в Україні.

Це в свою чергу вимагає від суб'єктів системи фінансового управління на підприємстві чіткого розуміння сучасних концепцій, моделей, принципів та методів організації і здійснення фінансової діяльності, які допоможуть їм ефективно та раціонально формувати, розподіляти та використовувати фонди грошових коштів підприємства, а також сприятимуть підвищенню їхньої прибутковості в процесі гос-

подарювання, шляхом мінімізації фінансових ризиків та забезпечать високий рівень фінансової стійкості й платоспроможності.

А тому виникає нагальна необхідність щодо створення дієвих теоретичних засад дослідження питань пов'язаних з фінансовою діяльністю, які матимуть важливе значення для наукового обґрунтування сутності, змісту та напрямків формування та реалізації фінансової роботи на підприємстві.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні аспекти визначення поняття «фінансова діяльність підприємства» висвітлені у роботах багатьох вітчизняних та іноземних науковців, зокрема, З. Боді, Р. Мертон, А.М. Поддєрьогіна, О.О. Терещенко, О.Д. Василик, Г.М. Азаренкова,

Т.М. Журавель, Р.М. Михайленко, О.О. Непоча-тенко, Н.Ю. Мельничук, Н.М. Любенко, Г.О. Крамаренко, О.Є. Чорна та інших. Проте на сьогодні відсутні комплексні та ґрунтовні дослідження, стосовно теоретичного аналізу тлумачення поняття «фінансова діяльність підприємства». Тому виникає нагальна потреба у подальшому теоретико-методологічному переосмисленні фінансової системи сучасного підприємства, спираючись на існуючі наукові й законодавчі концепції щодо сутності фінансової діяльності суб'єктів господарювання та використовуючи позитивний досвід світових країн, в процесі здійснення їхніми підприємствами фінансової політики.

Мета статті полягає у здійсненні теоретичного аналізу наукових праць, довідкових робіт та нормативно-правових документів щодо тлу-

мачення поняття «фінансова діяльність підприємства».

Виклад основного матеріалу дослідження. Для повного вивчення сутності та змісту поняття «фінансова діяльність підприємства», необхідно звернутися до визначення основних термінів, які його утворюють, а саме «фінанси» та «фінанси підприємств».

Аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що поняття «фінанси» має різне трактування серед дослідників, це зумовлено тим, що дана категорія є предметом вивчення різних наук та наукових напрямів (шкіл).

Насамперед це стосується економічної науки, яка ґрунтовно досліджує теоретико-методологічні аспекти фінансів на різних рівнях (держава, регіон, підприємство); управлінської

Таблиця 1

Основні аспекти визначення поняття «фінанси» у роботах вітчизняних вчених

Автор (джерело)	Визначення	Аспект
О.І. Кремень, В.М. Кремень	Система економічних відносин, що виникають з приводу розподілу і перерозподілу вартості валового внутрішнього продукту з метою формування фінансових ресурсів для забезпечення виконання функції держави, задоволення суспільних потреб та створення умов розширеного відтворення [10, с. 24].	економічний
	Ототожнюються з фондами грошових коштів [10, с. 24].	матеріальний
	Продукт еволюції суспільних відносин, продукт наявності держави і товарно-грошових відносин. [10, с. 46].	історичний
В.Г. Баранова	Сукупність економічних відносин, які виникають між державою, фізичними та юридичними особами з приводу розподілу та перерозподілу ВВП, а в окремих випадках й національного багатства держави, з метою формування фінансових ресурсів для забезпечення розвитку суспільства [21, с. 11-12].	економічний
	Це не догма, а те, що об'єктивно існує, колись виникло, розвивається і змінюється у часі, а відтак фінанси є продуктом цивілізації [21, с. 56].	історичний
О.Я. Стойко, Д.І. Дема	Продукт наявності держави і товарно-грошових відносин. Вони виникли в умовах регулярного товарно-грошового обігу у зв'язку з розвитком держави і потребою у фінансових ресурсах для розширеного відтворення та задоволення суспільних потреб [18, с. 5].	історичний
	Впливають на процеси суспільного відтворення (виробництво, розподіл, обмін та споживання) [18, с. 5].	об'єктивний
	Економічна категорія, якій притаманні певні особливості, а саме: – фінанси є грошовою категорією, оскільки завжди мають грошову форму вираження; – фінанси є розподільною категорією, адже саме завдяки фінансам відбуваються розподіл і перерозподіл вартості валового внутрішнього продукту; – фінанси є ресурсоутворюючою категорією, тому що фінансові відносини завжди пов'язані з формуванням та використанням фінансових ресурсів, тобто грошових коштів, що утворюються в процесі розподілу та перерозподілу вартості валового внутрішнього продукту [18, с. 5-6].	економічний
	Цільові фонди грошових засобів, які утворюють фінансові ресурси держави [18, с. 5].	матеріальний

науки, котра висвітлює логіку і принципи теорії управління фінансами, розкриває особливості фінансового менеджменту та нововведення, які спостерігаються у сфері прийняття управлінських рішень й використанні інструментів сучасного фінансового ринку; юридичної науки, яка вивчає фінансово-правові інститути, які здійснюються відповідно до чинного законодавства в сучасних умовах розвитку вітчизняної економіки.

Відомі американські вчені Зві Боді та Роберт Мертон визначають, що «фінанси – це наука про те, яким чином люди керують витрачанням і надходженням дефіцитних грошових ресурсів протягом певного періоду часу» [4, с. 15].

Інші закордонні вчені зазначають, що поняття «фінанси» – це «сукупність грошових відносин, організованих державою, в процесі яких здійснюється формування і використання загальнодержавних фондів грошових коштів для здійснення економічних, соціальних і політичних завдань» [22, с. 4] або «грошові відносини, що виникають між економічними суб'єктами в процесі формування, розподілу і використання фондів грошових коштів» [14, с. 49].

Вітчизняні автори «Фінансового словника» зазначають що, фінанси – «сукупність економічних відносин, що виникають у процесі формування та використання централізованих і децентралізованих грошових фондів» [7, с. 483].

Близьким до цього тлумачення характеризує поняття «фінансів» О. Д. Василик, адже стверджує, що це «сукупність форм і методів формування, розподілу й використання централізованих і децентралізованих грошових фондів з метою виконання функцій і завдань держави, підприємств і населення» [5, с. 402].

Деякі вітчизняні дослідники вбачають, що «фінанси – це особливі економічні стосунки, що виникають при формуванні фондів грошових коштів у підприємств і держави і використання їх на цілі розширеного відтворення і соціальні потреби суспільства» [11, с. 5].

В. М. Опарін розуміє під фінансами «сукупність грошових відносин, пов'язаних з формуванням, мобілізацією і розміщенням фінансових ресурсів та з обміном, розподілом і перерозподілом вартості створеного на основі їх використання валового внутрішнього продукту, а за певних умов і національного багатства» [16, с. 5].

Таблиця 2

Основні тлумачення поняття «фінанси підприємств» вітчизняними науковцями

Автор, джерело	Визначення поняття
Г.І. Базецька, Л.Г. Суботовська, Ю.В. Ткаченко [2, с. 11].	Сукупність економічних відносин з формування, розподілу та використання різноманітних фондів підприємства для забезпечення його сталого і безперебійного процесу виробництва та досягнення максимуму прибутку.
М.М. Бердар [3, с. 10].	Сукупність економічних відносин, що пов'язані з рухом грошових потоків, формуванням, розподілом і використанням доходів і грошових фондів суб'єктів господарювання в процесі відтворення.
В.В. Зянько, В.Г. Фурик, І.М. Вальдшмідт [8, с. 6]	Грошові кошти та товарно-матеріальні цінності, що мають грошову оцінку і забезпечують процес виробництва товарів та надання послуг на рівні окремого підприємства. Як економічна категорія фінанси підприємств – це система економічних відносин підприємств із державними і комерційними структурами й власними працівниками з приводу формування, розподілу та використання фінансових ресурсів підприємства.
Н.М. Любенко [12, с. 5]	Економічні відносини, пов'язані з рухом грошових потоків, формуванням, розподілом та використанням доходів і грошових фондів суб'єктів господарювання в процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання.
О.О. Непочатенко, Н.Ю. Мельничук [13, с. 20]	Система відносин, які пов'язані з рухом грошових коштів на всіх стадіях (формування, розподіл та використання) господарської діяльності підприємства з метою забезпечення його функціонування та умов розширеного відтворення.
О.Ю. Ніпіаліді, Н.І. Карпшин [15, с. 8]	Відособлена сфера фінансових відносин з певними особливостями і принципами функціонування.
А.М. Поддєрьогін [23, с. 7]	Економічні відносини, що пов'язані з рухом грошових потоків, формуванням, розподілом і використанням доходів і грошових фондів суб'єктів господарювання в процесі відтворення.
Філімоненков О.С. [20, с. 7]	Система грошових відносин, що виникають у процесі отримання і розподілу грошових доходів і накопичень, формування і використання відповідних фондів грошових коштів.

Загалом необхідно відзначити, що аналіз вітчизняної наукової літератури пов'язаної з дослідженням поняття «фінанси», дає підстави стверджувати, що теорія фінансів спирається на комплексний підхід до визначення сутності фінансів, а тому дана наукова категорія розглядається науковцями з різних точок зору (аспектів) (табл. 1).

Серед науковців відсутня єдність щодо поглядів на визначення ще одного об'єкту нашого дослідження – фінанси підприємств. У таблиці 2 наведено тлумачення поняття «фінанси підприємств» вітчизняними науковцями.

Таким чином визначення наведені в таблиці 2 дають підстави стверджувати, що більшість вітчизняних дослідників в процесі тлумачення наукової дефініції «фінанси підприємств» використовують системний підхід, тобто вбачають що фінанси на підприємстві формують цілісну структуру, яка складається з автономних взаємопов'язаних елементів чи підсистем.

Не менш науково дискусійним є поняття і «фінансова діяльність підприємства», адже одні науковці вважають, що фінансова діяльність є базовою категорією економічної науки, інші – юридичної науки. А тому у таблиці 3 наведено тлумачення поняття «фінансова діяльність підприємства» вітчизняними науковцями у двох аспектах: правовому та господарсько-управлінському.

Ми погоджуємося з думкою дослідників Г.О. Крамаренко та О.Є. Чорна, які зазначають, що «фінансова діяльність здійснюється підприємством з метою формування первісного капіталу і наступного забезпечення об'єкту ґрунтованих пропорцій при формуванні і використанні фінансових ресурсів підприємства, створення умов для виконання зобов'язань перед державою, покупцями, постачальниками» [9, с. 272].

До основних завдань фінансової діяльності підприємства вітчизняні науковці відносять наступні положення:

– фінансове забезпечення поточної виробничо-господарської діяльності;

Таблиця 3

Основні тлумачення поняття «фінансова діяльність підприємства»

Автор, джерело	Визначення поняття
Правовий аспект	
Господарський кодекс України [6, ст. 333].	Фінансова діяльність суб'єктів господарювання включає грошове та інше фінансове посередництво, страхування, а також допоміжну діяльність у сфері фінансів і страхування.
Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [17]	Діяльність, яка призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталів підприємства.
Господарсько-управлінський аспект	
М.М. Бердар [3, с. 21]	Діяльність, яка пов'язана з організацією фінансів підприємства та здійснення відповідно до цілей і завдань стратегії економічного розвитку господарюючого суб'єкта.
Г.М. Азаренкова, Т.М. Журавель, Р.М. Михайленко [1, с. 23].	Система форм і методів, які використовуються для фінансового забезпечення функціонування підприємств та досягнення ними поставлених цілей, тобто це практична фінансова робота, що забезпечує життєдіяльність підприємства, поліпшення її результатів.
А.М. Поддєрьогін [23, с. 14], Н.М. Любенко [12, с. 6]	Система використання різних форм і методів для фінансового забезпечення функціонування підприємств для досягнення ними поставлених цілей.
О.О. Терещенко [19, с. 16]	Комплекс функціональних завдань, здійснюваних фінансовими службами підприємства і пов'язаних з фінансуванням, інвестиційною діяльністю та фінансовим забезпеченням операційної діяльності суб'єкта господарювання (широке розуміння). Процес фінансування підприємства (вузьке розуміння).
О.О. Непочатенко, Н.Ю. Мельничук [13, с. 48]	Процес під час якого суб'єкт господарювання формує, розподіляє, перерозподіляє та використовує фінансові ресурси для задоволення поставлених цілей.
О.Ю. Ніпіаліді, Н.І. Карпишин [15, с. 12]	Система використання різних форм і методів для фінансового забезпечення суб'єктів господарської діяльності та досягнення ними визначених цілей.

– пошук резервів збільшення рентабельності та платоспроможності;

– виконання фінансових зобов'язань перед суб'єктами господарювання, державними органами і установами;

– мобілізація фінансових ресурсів в обсягах, необхідних для фінансування виробничого і соціального розвитку;

– контроль за ефективним цільовим розподілом та використанням фінансових ресурсів [1, с. 23], [12, с. 6], [23, с. 14].

Висновки. Таким чином ґрунтовний теоретичний аналіз тлумачення фінансової діяльності підприємства показав, що вітчизняними вченими сутність та зміст поняття «фінанси» розглядається з різних точок зору, насамперед як історична, економічна та матеріальна категорія. Тому ми пропонуємо узагальнююче визначення цього поняття, а саме фінанси є продуктом наявності політичної організації суспільства та товарно-грошових відносин, який характеризується як сукупність економічних відносин

котрі виникають між державою, фізичними та юридичними особами з приводу формування, розподілу та використання фондів грошових коштів з метою створення фінансових ресурсів для забезпечення розвитку суспільства.

Також у статті виявлено, що багато вітчизняних дослідників в процесі визначення терміну «фінанси підприємств» спираються на застосування системного підходу, тобто розглядають фінанси підприємства як цілісну «будову», котра складається з взаємопов'язаних елементів.

Вивчення сутності поняття «фінансова діяльність підприємства» показало, що дана наукова категорія є теоретично й методологічно дискусійною у вітчизняній науці. Адже фінансова діяльність це поліаспектне поняття, що використовується в економічній науці, у сфері управління та в багатьох галузях права. Тому в статті розгляд тлумачення поняття «фінансова діяльність підприємства» здійснювався в межах двох аспектів: правовому та господарсько-управлінському.

Список використаних джерел:

1. Азаренкова Г.М., Журавель Т.М., Михайленко Р.М. Фінанси підприємств: навч. посібник. Київ: Знання-Прес, 2009. 299 с.
2. Базецька Г.І., Суботовська Л.Г., Ткаченко Ю.В. Фінанси підприємства: планування та управління у виробничій сфері: навч. посіб. Харків: ХНАМГ, 2012. 292 с.
3. Бердар М.М. Фінанси підприємств. навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 352 с.
4. Боди Зви, Мертон Роберт. Финансы. Москва: Изд-во: «Вильямс», 2007. 592 с.
5. Василик О.Д. Теорія фінансів. Київ: НІОС, 2000. 416 с.
6. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
7. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. Фінансовий словник. Київ: Знання, 2000. 587 с.
8. Зянько В.В., Фурик В.Г., Вальдшмідт І.М. Фінанси підприємств: навч. посіб. Вінниця: ВНТУ, 2016. Ч.1. 126 с.
9. Крамаренко Г.О., Чорна О.Є. Фінансовий менеджмент: підручник. Київ: ЦУЛ, 2009. 520 с.
10. Кремень О.І., Кремень В.М. Фінанси: навч. посіб. Київ: 2010. 447 с.
11. Лепейко Т.І., Миронова О.М., Кривобок К.В., Немашкало К.Р. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. Харків: Вид. ХНЕУ, 2012. 306 с.
12. Любенко Н.М. Фінанси підприємств. навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 264 с.
13. Непочатенко О.О., Мельничук Н.Ю. Фінанси підприємств: підручник. Київ: «Центр учбової літератури». 2103. 504 с.
14. Николаева Т.П. Финансы и кредит: учебно-методический комплекс. Москва: Изд. центр ЕАОИ. 2008. 371 с.
15. Ніпіаліді О.Ю., Карпишин Н.І. Фінанси підприємств: навч. посіб. Тернопіль: Економічна думка, 2009. 232 с.
16. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія): навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2002. 240 с.
17. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ від 07.02.2013 07.02.2013 р. / Міністерство фінансів України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>
18. Стойко О.Я., Дема Д.І. Фінанси: навч. посіб. / за ред. О.Я. Стойка. Київ: Алерта, 2014. 432 с.
19. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2003. 554 с.
20. Філімоненков О.С. Фінанси підприємств: навч. посіб. Київ: МАУП, 2004. 328 с.
21. Фінанси: навчальний посібник в 2-х частинах / Баранова В.Г., Волохова І.С., Хомутенко В.П. та ін.; за заг. ред. Баранової В.Г. Одеса: Атлант, 2015. Ч.1. 344 с.
22. Финансы: учеб. пособие / под ред. проф. А.М. Ковалевой. Москва: Финансы и статистика, 2005. 384 с.
23. Фінанси підприємств: підручник / керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. Київ: КНЕУ, 2000. 460 с.